

О. Bobalo

BUDGETING MARKETING ACTIVITY OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

This article examines the types of budgets in accordance with the maturity budget, the features and specific sides of budgeting process marketing activity of higher education institutions. The analysis of positive and negative sides of the two methods of budgeting is held. Examples of marketing budgets for higher school are shown.

Key words: marketing activities, higher educational institution, budgeting.

© О. Бобало

Надійшла до редакції 10.01.2012

УДК 330.111.4

РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ РЕГІОНУ В УМОВАХ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ (НА ПРИКЛАДІ РЕГІОНУ ДОНБАСУ)

СВІТЛАНА ВОВК,

кандидат економічних наук, викладач Донецького державного університету управління

У статті автор відстоює тезу, що сталий розвиток продуктивних сил регіонів неможливо здійснити без встановлення екологічної справедливості між людьми та навколишнім середовищем. Для цього проаналізовані основні причини обмеження економічного розвитку України та обґрунтовані напрямки розвитку продуктивних сил регіону в умовах екологізації економіки та захисту здоров'я населення.

Ключові слова: продуктивні сили, навколишнє середовище, екологічне здоров'я, екологізація економіки.

Постановка проблеми. Становлення України як самостійної держави та входження її у світове економічне співтовариство - це сучасний етап розвитку продуктивних сил країни. Він передбачає структурну перебудову всього національного господарського комплексу в напрямку використання енергоресурсозберігаючих й екологічно чистих технологій. Згідно із сучасними уявленнями, людина - основний елемент продуктивних сил суспільства. Рівень розвитку продуктивних сил характеризується мірою суспільного розподілу праці й розвитком засобів праці, мірою розвитку виробничих навичок і наукових знань. Продуктивні сили існують не лише як суспільні. Вступаючи в активну взаємодію з природою, вони одночасно вступають у суспільні відносини між собою й у сукупності з виробничими стосунками є способом виробництва.

На цьому шляху принципово важливо враховувати якісно нові реалії розвитку екологізації економіки українських виробництв, що спираються на науково обґрунтовані закономірності розвитку територіальних продуктивних сил та бачення перспектив збереження здоров'я населення й довкілля в найбільш техногенно навантажених регіонах. Отже, перед наукою постають нові завдання розробки й організації механізмів захисту здоров'я працюючого населення в індустріальних регіонах, де шкідливі

об'єкти виробництва або добувної промисловості створили екологопатогенні зони зі стійким збільшенням захворюваності, поширеністю професійних захворювань, низькою народжуваністю й високою передчасною смертністю.

Огляд і аналіз публікацій, у яких започатковано дослідження проблеми. Основні методичні та прикладні питання вивчення шляхів пом'якшення чинників вразливості здоров'я нації та здоров'я природи знаходяться в центрі уваги науковців. Цій проблематиці присвячені праці А. Алаєва, С. Дорогунцова, М. Долішнього, В. Дорофійенка, Є. Доріна, Л. Капелюшка, Б. Лісіна, Д. Львова, С. Маровой, В. Нагірної, А. Олійника, Г. Примаченка, Г. Лемещенко, В. Радаєва, М. Шутова, а також закордонних фахівців, зокрема Дж. Гелбрейта, А. Вебера, Дж. Коммонса, У. Клер Мітчелл, А. Лопеса, К. Мюррея, Г. Мінза, у тому числі лауреатів Нобелівської премії Т. Шульца, Г. Беккера. При достатності розробок в області проблем розміщення й розвитку продуктивних сил у сучасній вітчизняній та зарубіжній літературі практично відсутні комплексні дослідження взаємозалежності вразливості природи й людини з урахуванням різноманітних проблем у навколишньому середовищі.

Мета статті. Враховуючи актуальність наявної проблеми, а також погіршення стану здоров'я пра-

цездатного населення, метою статті ми ставимо обґрунтування основних напрямків розвитку продуктивних сил регіону в умовах екологізації економіки та захисту здоров'я населення.

Об'єктом дослідження виступили негативні процеси, які відбуваються в природному середовищі Донецького регіону й призводять до знецінення та втрати продуктивних сил у трансформаційній економіці.

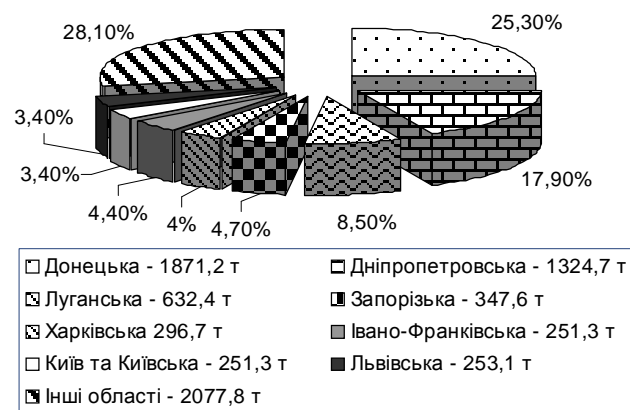
Виклад основного матеріалу. Сучасні наукові дослідження показують, що роль та місце продуктивних сил суспільства в складній багатогранній системі соціально-економічних відносин не можна оцінювати однозначно. У процесі виробництва опановуються природні ресурси, відтворюються умови існування людей, відбувається соціально-економічний розвиток продуктивних сил (РПС). Таким чином, РПС можна розуміти як просторову функцію існування людства в навколишньому середовищі. Установлено, що РПС передбачає вивчення трьох великих блоків [3, 4, 7]:

- демографії населення й використання демографічного прогнозу трудових ресурсів;
- захисту природних ресурсів;
- екологізації виробництва та невиробничої сфери.

У нашій статті ми зосереджуємо увагу на деяких аспектах екологізації економіки та захисту здоров'я населення.

Залежність розвитку продуктивних сил регіону від стану здоров'я людського капіталу й навколишнього середовища можна розглядати як рису, притаманну людям, що знаходяться в небезпеці. Вона є багатовимірною, багатоплановою, багатогалузевую, динамічною та визначається нами як функція схильності людини до впливів оточуючого середовища, можливості або неможливості адаптуватися до шкідливих факторів або протистояти їм. Україна - регіон, що відрізняється різноманіттям екологічних та соціально-економічних систем. Разом із тим, до сьогодні центральна та регіональна влада не приділяє належної уваги питанням вирівнювання екологічної справедливості.

Починаючи з радянського періоду, при будівництві та експлуатації промислових об'єктів екологічним аспектам приділялася незначна увага, що сьогодні обернулося катастрофічними навантаженнями на природне середовище, відбулося на здоров'я населення. Про це, зокрема, свідчать результати дослідження рівня забруднення окремих регіонів України (рис. 1) [9, 11].

Рис. 1. Рівень викидів забруднюючих речовин від промислових підприємств по окремих регіонах України у 2009 році (тис. тонн та % від загальних викидів).

Ці фактори сприяють деградації довкілля, ускладнюють використання корисних природних ресурсів у промисловості та сільському господарстві, суттєво впливають на соціальні та демографічні процеси, у тому числі на розвиток продуктивних сил.

Недооцінка природних ресурсів та екологічного збитку спричиняє погіршення показників економічного розвитку й прогресу суспільства. Це призводить на макrorівні до неефективного соціально-економічного стану. Усі нинішні показники економічного зростання ВВП, ВНП, НД, доходу на душу населення базуються на техногенній природній експлуатації, тим самим створюється можливість різкого погіршення економічних показників у майбутньому, виснаження природних ресурсів і високого забруднення навколишнього середовища. Уже сьогодні, за розрахунками вчених, економічний збиток від забруднення навколишнього середовища в розвинутих країнах становить 3-5 % ВВП, а в Україні - 20-25 % ВВП.

Екологічні втрати тісно пов'язані з втратою працездатності працюючого населення від професійних захворювань, а також погіршення здоров'я в дитячому та підлітковому віці [2, 5, 11].

Обираючи варіанти переходу до сталого екологічного розвитку економіки, необхідно мати критерії, вимірники, щоб вирішити, який проект, варіант або напрямок кращий. Можна говорити про поліпшення здоров'я, збереження працездатності працівників тощо, але в економіці критерієм "доброго" проекту (програми, напрямку розвитку тощо) слугить поняття економічної ефективності. Проект слід реалізувати, якщо він економічно ефективний, і відкинути, якщо неефективний. Економічна оцінка природно-ресурсного потенціалу регіону - справа надзвичайно складна.

В економіці механізмом такого вибору виступає порівняння витрат і вигод (результатів) у грошовому вираженні або визначення економічної ефективності проекту. Економічну ефективність часто визначають як відношення витрат й ефекту, який відображає вартісний приріст вигод у результаті реалізації проекту. У нашій країні в теоретичних дослідженнях і в практиці широко використовуються різні методики визначення економічної ефективності капітальних вкладень, у тому числі в природоохоронні заходи. Основні принципи цих методик були розроблені академіком Т. С. Хачатуровим. За показник витрат бралися капітальні вкладення, які порівнювалися з ефектом від цих витрат. Отриманий у результаті коефіцієнт порівнюється з нормативним, на основі чого робиться висновок про ефективність проекту [8].

На жаль, у найближче десятиліття економічне зростання в Україні базуватиметься на екстенсивному природомісткому розвитку промислового, енергетичного, аграрного, лісового та інших комплексів, тобто закріплюється тенденція формування "антисталого розвитку" [5, 7, 8]. До того ж в нашій країні активно експлуатується популістська ідея, що спочатку треба вирішити першочергові економічні проблеми: оздоровити економіку, сформувати ринкові відносини, підвищити добробут населення, а вже потім займатися екологією. Але чи можлива така послідовність: спочатку економіка, а потім екологія та здоров'я?

Щоб відповісти на це запитання, розглянемо більш детально основні причини обмеження економічного розвитку в нашій країні. Виділяють щонайменше три типи обмежень: екологічне (ресурсне);

економічне (фінансове, інвестиційне); соціальне (медичне).

Перше обмеження - екологічне. Екологічний фактор усе більше лімітує екстенсивне економічне зростання. Деградація екологічного фундаменту економіки може відбутися найближчим часом, якщо не вжити термінових заходів. Зауважимо, що за роки проведення земельно-аграрної реформи в Україні із сільськогосподарського обороту за рахунок забруднення природи виведено майже 20 млн га сільгоспугідь. В Україні кожен третій гектар ріллі й пасовищ еродований (особливо в Донецькій, Луганській, Харківській областях). Ерозією охоплено 75 % сільськогосподарських земель. У світі Україна знаходиться серед лідерів із поширення забруднення сільськогосподарських угідь [2, 4, 7].

Друге - це фінансові обмеження, а в більш вузькому значенні - залучення інвестицій у виробництво. Для підтримки природоємного розвитку потрібно все більше витрат на добування природних ресурсів (став дорожчим видобуток вугілля, залізної руди тощо). Це потребує збільшення інвестицій на збереження потрібної кількості природних ресурсів.

Третє обмеження - соціальне. Шкідливість виробництва та інтенсифікація праці ведуть до погіршення здоров'я населення в забруднених регіонах. Особливу економічну небезпеку несе погіршення здоров'я працюючого населення за рахунок зростання професійних захворювань і травм, які ростуть з року в рік, що веде до скорочення продуктивних сил і зменшення виробленого продукту (послуг) (табл. 1) [10, 11].

Таблиця 1. - Професійна захворюваність серед працюючих у провідних галузях промисловості Донецької області

№	Галузі	На 1000 оглянутих		
		1995 р.	2000 р.	2009 р.
1.	Вугільна промисловість	13,0	13,6	30,2
2.	Металургійна промисловість	0,7	2,4	2,3
3.	Корпорація "Укрбуд"	0,03	0,1	0,8
4.	Інші шкідливі виробництва	1,87	6,2	3,0
5.	Донецька область	6,4	8,7	17,5

Звідси висновок: не можна вирішувати економічні проблеми без вирішення проблем збереження здоров'я економічно активного населення. Ці проблеми взаємозалежні й нероздільні.

Не слід забувати про загрозу статистику за-

бруднення повітря у великих промислових містах Донецької області (Єнакієве, Макіївка, Маріуполь, Донецьк), яке згубно впливає на здоров'я і життя дітей і підлітків, майбутній потенціал відтворення населення (табл. 2).

Таблиця 2. - Залежність дитячої смертності від екологічного середовища деяких міст Донецької області в 2009 р. [9]

Міста	Показники на 01.01.2009 р.				
	Сумарний викид шкідливих речовин у навколишнє середовище за рік		Небезпека для життя (умовне позначення)	Народжуваність ‰	Дитяча смертність у 2009 р. ‰
	Тис. тонн на км ²	кг/ос.			
Артемівськ	10,7	64,1	▲	10,5	9,2
Горлівка	60,7	193,7	◆	9,9	10,4
Донецьк	241,4	341,7	■	9,2	18,3
Єнакієве	80,6	500,3	■	9,7	17,1
Костянтинівка	7,9	69,3	▲	9,9	13,4
Краматорськ	17,3	79,7	▲	10,1	12,1
Макіївка	119,6	282,8	■	9,8	15,6
Маріуполь	356,3	701,1	■	8,9	24,1
Слов'янськ	34,5	282,0	▲	10,0	10,2

*Умовне позначення небезпеки для життя: + - допустима; ● - слабконебезпечна; ▲ - помірно небезпечна; ◆ - небезпечна; ■ - надзвичайно небезпечна

При високому забрудненні навколишнього середовища в регіонах (Донецьк, Єнакієве, Макіївка, Маріуполь) народжуваність нижче середньої по галузі (9,8 ‰), а умови для життя дітей надзвичайно небезпечні (дитяча смертність коливається від 17,1 ‰ до 24,1 ‰ при середньоміському показнику - 13,3 ‰). Слід зазначити, що загальна смертність населення в досліджуваних містах у 1,5 рази нижче дитячої смертності, а в Маріуполі - майже вдвічі (загальноміська смертність - 13,7 ‰, дитяча - 24,1 ‰).

За даними медичної статистики країни, тільки 12 % випускників шкіл можуть вважатися абсолютно здо-

ровими [9]. Якщо деградація генофонду триватиме й далі, то можна сказати, що сучасна екологічна ситуація в Україні завдасть непоправної шкоди майбутнім поколінням.

Отже, екологізація економічного розвитку - життєво необхідне завдання.

Сьогодні більшість уявлень про економіку природокористування є "звуженими", тому що розглядають проблеми захисту природних ресурсів лише як боротьбу із забрудненням навколишнього середовища, а необхідний макропідхід - із позиції майбутнього природо-ресурсного розвитку, зниження навантаження на навколишнє середо-

вище, скорочення споживання невідновних природних ресурсів.

Ми пропонуємо використовувати модель формування продуктивних сил, яка дозволяє зробити висновки щодо їх вартісного накопичення при наявності

сформованих тенденцій розвитку за певний період часу, а також установлювати залежність між різними негативними факторами, які дозволяють здійснити прогноз майбутнього стану трудового потенціалу регіону (рис. 2).

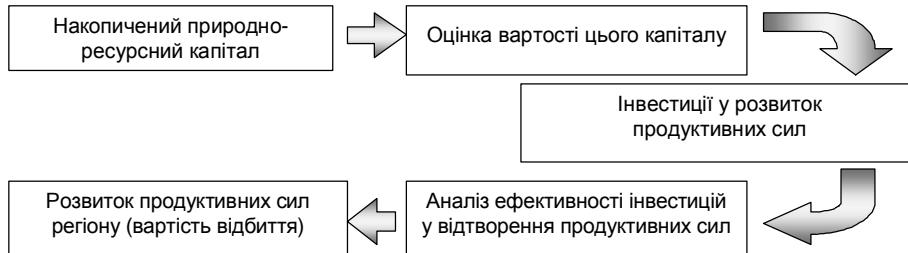

Рис. 2. Схематична модель формування трудового потенціалу регіону.

При наявних темпах нераціонального використання природних ресурсів виникає необхідність створення принципово нових проектів та програм розвитку продуктивних сил у різних галузях виробництва, формування концепції екологізації економічного розвитку. Для цього потрібна суттєва зміна пріоритетів та цілей усього державного управління розвитком галузей та господарських комплексів. Потрібно переглянути структурну та інвестиційну політику, необхідна розробка та впровадження відповідних ринкових регуляторів таких змін. Ми пропонуємо один із варіантів концепції розвитку екологізації економіки.

На нашу думку, структуру національної економіки можна представити у вигляді піраміди із чотирьох основних рівнів господарства.

Перший - ресурсодобувний рівень: продукти гірничодобувної та енергопостачальної промисловості, агропромислового й рибного господарства та ін.

До другого рівня належать продукти ресурсопереробних галузей, які забезпечують первинну переробку природної сировини: виробництво металу,

обробку деревини, галузі, які переробляють сільськогосподарську сировину, тощо.

На третьому рівні цієї піраміди знаходяться товаро-виробничі комплекси: наприклад, у металургії - це прокат, чавунне литво; в агропромисловій галузі - кондитерська, м'ясна та інші галузі; у легкій промисловості - взуття, тканини, одяг та ін.

На четвертому, найвищому рівні, тобто на останньому етапі природопродуктової вертикалі знаходяться продукти сучасних технологій та наукових розробок. Це електронне, лазерне, космічне виробництво та ін. По мірі просування за рівнями піраміди знизу-вгору, усе більше ускладнюється праця, розширюється потреба в науці, науково-технічних досягненнях, ноу-хау-технологіях.

Процес звуження основи піраміди при розширенні її вершини і є процесом екологізації економіки, у результаті якого відбувається зменшення навантаження на навколишнє середовище при збільшенні забезпеченості високоякісними товарами та послугами (рис. 3).

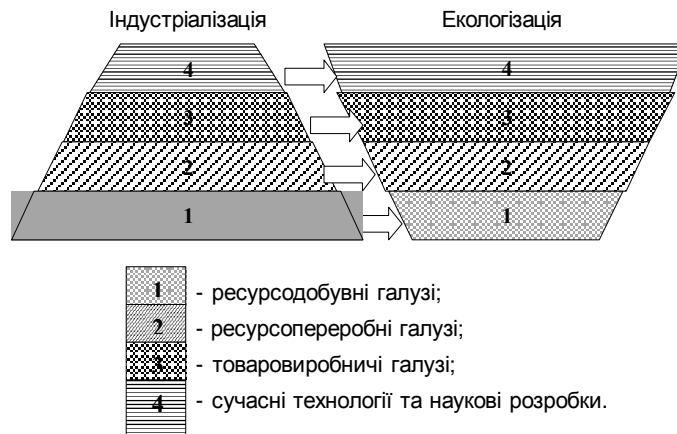

Рис. 3. Природо-продуктові піраміди переходу від індустріальної економіки до екологізації.

Доведено що, здоров'я працівників - це головна складова в досягненні мети в області розвитку охорони здоров'я суспільства. Воно є основою для розвитку продуктивних сил. Здоров'я та освіта є фундаментом людського капіталу.

Висновок

Напрямок екологізації підприємств і переходу до сталого розвитку продуктивних сил є невід'ємною частиною сучасної економіки. Найважливіше в еко-

логізації економічного розвитку - наукова розробка інтенсивного (зберігаючого) підходу до природних ресурсів та отримання при цьому високих кінцевих результатів виробництва. Сьогоднішні соціальні обмеження екологізаційного типу розвитку економіки виражаються в погіршенні якості життя, зменшенні працездатності, зростанні захворюваності, збільшенні хвороб, зокрема серцевих, онкологічних, а також обмеженні соціальної безпеки людей і збільшенні міграційного відтоку робочої сили. Інвестую-

чи в ресурсозберігаючу структуру економіки, домагаючись її екологізації, стійкості й скорочення природоємності, можна мінімізувати витрати на ліквідацію негативних екологічних наслідків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абалкин Л. И. Новый тип экономического мышления / Л. И. Абалкин. - М. : Экономика, 2007. - 387 с.
2. Андрейчук В. Н. Системно-еволюційний підхід до проблеми природокористування / В. Н. Андрейчук // Людина і ландшафт. Man and landscape. - Ostrava - Sosnowiec, 2001. - С. 16-23.
3. Бажан І. І. Аналіз демографічних та соціальних передумов формування трудового потенціалу / І. І. Бажан // Формування ринкових відносин в Україні. - 2003. - № 7-8. - С. 141-148.
4. Гирусов Э. В. Экология и экономика природопользования / Э. В. Гирусов; [под ред. Э. В. Гирусова, В. Н. Лопаткина]. - 2-е изд. перераб. и доп. - М. : ЮНИТИ - ДАНА, Единство, 2003. - 519 с.
5. Екологічне громадське здоров'я: від теорії до практики / [за заг. ред. К. Чу, Р. Сімпсона]. - Кам'янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2002. - 289 с.
6. Коніщева Н. Й. Демографічні наслідки розвитку екокризових промислових регіонів / Н. Й. Коніщева // Економічний вісник Донбасу. - 2008. - № 2. - С. 4-11.
7. Национальный доклад о состоянии окружающей природной среды в Украине. - К. : Министерство охраны окружающей природной среды Украины, 2008. - 94 с.
8. Труд и здоровье : [монография] / М. Шутов, В. Ткаченко, В. Дорофиев, В. Гончаров та ін. / [под общ. ред. Г. А. Слабкого]. - Донецк : СПД Купринов В. С., 2009. - 330 с.
9. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення України та санітарно-епідеміологічну ситуацію у 2008 р., 2009 р. - К. : Держкомстат, 2009 ; 2010. - 299 с.
10. Clever A. Economics for health care management / A. Clever, D. Perkisa. - Prentice Hall Europe. - 2000.
11. Mackenbach J. P. Economic implications of socioeconomic inequalities in health in the European Union / J. P. Mackenbach, W. J. Meerding, A. E. Kunst. - Luxemburg : European Commission, 2007. - 271 p.

S. Vovk

DEVELOPMENT OF THE PRODUCTIVE FORCES OF THE REGION IN TERMS OF ECOLOGICAL ECONOMICS (FOR EXAMPLE THE REGION OF DONBAS)

In given article it is resulted that a sustainable development of productive forces of regions, it is impossible to carry out without installation of ecological justice between people and environment.

Key words: productive forces, the environment, environmental health, greening the economy.

© С. Воєк

Надійшла до редакції 27.12.2011

УДК 351.82:336.717.71

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

ЛАРИСА ВОЛОЩЕНКО,

кандидат економічних наук, доцент Донецького державного університету управління

ЮЛІЯ ВОРОТНІКОВА,

Донецький державний університет управління

У статті показано, що система регулювання українського фондового ринку фактично ґрунтується на поєднанні саморегулювання та державного регулювання, але пріоритет належить державі; слабкий і суперечливий механізм державного регулювання обумовлює невиконання фондовим ринком своїх базових функцій. Констатована відсутність єдиного підходу з боку органів державного регулювання під час розробки політики на фондовому ринку.

Ключові слова: ринок цінних паперів, державне регулювання, інвестиційна привабливість, інвестиційна діяльність.

Постановка проблеми. Ринок цінних паперів є невід'ємною частиною фінансового ринку, оскільки основною його метою є акумуляція фінансових ресурсів, а також забезпечення ефективного перероз-

поділу капіталу між конкретними суб'єктами. В умовах ринкової економіки розвиток фондових інструментів виступає ключовим критерієм досягнення стабільності, а також є передумовою для активізації